

Developing a Risk Appetite Measurement Model Based on a Qualitative Approach

1. Ali Houshmandnia[✉]: Department of Accounting, Kas.C., Islamic Azad University, Kashan, Iran

2. Ali Akbar Farizin Far^{✉*}: Department of Accounting, Kas.C., Islamic Azad University, Kashan, Iran. Email: Farzinfar47@iau.ac.ir (Corresponding Author)

3. Mohammad Sayrani[✉]: Department of Accounting, Shahab Danesh University, Qom, Iran

4. Meysam Arabzadeh[✉]: Department of Accounting, Kas.C., Islamic Azad University, Kashan, Iran

5. Saeed Baseri[✉]: Department of Accounting, Kas.C., Islamic Azad University, Kashan, Iran

Article history

Received: 12 April 2026

Revised: 01 September 2026

Accepted: 08 September 2026

Initial Publish: 26 September 2026

Final Publish: 23 October 2026

Abstract:

This study aimed to develop a comprehensive and multidimensional model for measuring risk appetite in listed companies through a qualitative approach and to identify the principal dimensions, components, and indicators underlying risk appetite measurement. This exploratory study employed a qualitative grounded theory approach. The study population comprised academic experts in accounting and financial management as well as industry specialists working in listed manufacturing companies. Participants were recruited through snowball sampling, and interviews continued until theoretical saturation was achieved, resulting in 16 expert participants. Data were collected through documentary and library research and expert interviews. The qualitative data were analyzed through systematic coding and constant comparison to transform interview data into concepts and higher-order categories. In the second Delphi stage, the extracted concepts and categories were returned to the experts for further review, confirmation, modification, and supplementation. The analysis demonstrated that risk appetite is a multidimensional and systematic construct that cannot be adequately assessed using a single indicator. The qualitative analysis yielded 89 concepts organized into 13 categories: organizational maturity, organizational factors, appropriate risk approaches, managerial practices, risk status, development of communications, improvement of the risk appetite framework, supervisory expectations, strategic monitoring and feedback, company-related risks, laws and regulations, going concern, and organizational development. The findings further indicated that effective risk appetite measurement requires the simultaneous consideration of risk capacity, existing and acceptable risk levels, key risk indicators, decision-making structures, information infrastructure, regulatory and environmental conditions, and formal risk-management frameworks. The proposed model indicates that risk appetite should be conceptualized as an integrated managerial and organizational mechanism assessed through a combination of quantitative and qualitative measures and aligned with organizational objectives, strategies, risk capacity, and decision-making structures. Its application may facilitate more systematic risk appetite assessment and strengthen risk-management processes in listed companies.

Keywords: Risk, Risk Appetite, Risk Appetite Measurement, Grounded Theory, Risk Management, Listed Companies.

Citation: Houshmandnia, A., Farizin Far, A. A., Sayrani, M., Arabzadeh, M., & Baseri, S. (2026). Developing a Risk Appetite Measurement Model Based on a Qualitative Approach. *Accounting, Finance and Computational Intelligence*, 4(4), 1-19.

Copyright: © 2026 by the authors. Published under the terms and conditions of Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

Extended Abstract**Introduction**

Risk is an inherent component of organizational decision-making and has become increasingly important as firms operate in environments characterized by economic volatility, regulatory change, technological development, competitive pressure, and growing uncertainty. Organizations are continuously exposed to financial, operational, strategic, liquidity, market, technological, regulatory, and reputational risks, and effective management of these exposures requires more than simply identifying or quantifying individual risks. Organizations must determine the type and amount of risk they are willing to accept in pursuit of their objectives and establish mechanisms for distinguishing acceptable risk-taking from exposures that could threaten organizational sustainability. Within this context, risk appetite has emerged as a central component of enterprise risk management because it connects strategic objectives, risk capacity, managerial decision-making, resource allocation, and organizational control. An effective risk appetite framework should therefore clarify the relationship among risk capacity, risk tolerance, risk limits, and operational decision-making and should be sufficiently dynamic to respond to changes in the business environment (de Zwart, 2022). Previous research has similarly emphasized the role of risk appetite in the effective implementation of enterprise risk management and in balancing value-creating opportunities against potentially harmful exposures (Gharakhani, 2020).

Risk appetite is not a fixed organizational characteristic. It may vary over time according to economic conditions, uncertainty, organizational resources, and changes in the external environment. Evidence concerning the time variation of risk appetite indicates that willingness to bear risk should be distinguished from uncertainty itself and that variations in economic and market conditions may significantly alter risk-taking behavior (Bekaert et al., 2022). Similar evidence has been reported in the insurance sector, where firms' portfolio decisions and willingness to hold risky assets fluctuate with their capital position over time (Luciano & Rochet, 2022). In banking, risk appetite has also been associated with financial strategies and mechanisms such as securitization, demonstrating that organizational risk-taking can be influenced by industry-specific financial practices (Filomeni, 2024). Moreover, ownership and governance structures may influence organizational attitudes toward risk, as demonstrated by attempts to measure the risk appetite of controlling bank shareholders through ownership-based indicators (Bellardini et al., 2024). Accordingly, risk appetite measurement should not be restricted to a single financial ratio or predetermined quantitative threshold.

Risk appetite also contains important managerial, behavioral, and organizational dimensions. Risk-taking decisions are influenced by managers' knowledge, perceptions, behavioral intentions, experience, and willingness to accept uncertainty. Research on risky investment decisions has demonstrated the simultaneous relevance of financial knowledge, risk appetite, and planned behavior in explaining investment choices (Malik, 2023). Recent research has further shown that realistic risk-taking and risk-management decisions may reflect interactions among cognitive, behavioral, and physiological processes (Crivelli et al., 2026). At the organizational level, industry conditions, managerial arrangements, risk capacity, and governance mechanisms also shape the level of risk that an organization is willing to assume. Evidence from downstream oil and gas industries highlights the importance of determining risk appetite in conjunction with risk capacity, risk thresholds, and organizational decision-making (Khani & Sharifi, 2024), while studies of mega construction projects have identified multiple organizational and contextual factors that affect risk appetite in project selection (Ullah et al., 2022).

Another important dimension is the quality of communication, monitoring, and information infrastructure. Risk appetite becomes operationally meaningful only when it is communicated across organizational levels, incorporated into decision-making processes, and continuously monitored. Integrated reporting and risk appetite communication have been shown to be associated with banks' risk-taking behavior, emphasizing the importance of transparent and systematic communication of risk policies (Mio et al., 2022). Iranian studies have likewise emphasized the need for explicit risk appetite statements in financial institutions and for clearly specified risk limits, monitoring mechanisms, and managerial responsibilities (Sadeghi Khansari & Sadeghi Khansari, 2016; Soleimani, 2018). The relationship between risk appetite, going-concern risk, managerial ability, and accountability further suggests that excessive or poorly controlled risk-taking may impair organizational continuity, whereas excessively conservative behavior may limit growth opportunities (Yari et al., 2021). In addition, emerging analytical technologies are changing the infrastructure of risk management. Fuzzy and multi-criteria approaches have been proposed to support decisions under ambiguity (Liang et al., 2020), while blockchain-based intelligent systems and artificial intelligence increasingly provide data integration, prediction, and decision-support capabilities for risk management (Ben-alla & Nmili, 2026; Zhang et al., 2025). Despite these developments, the literature remains fragmented across financial, behavioral, governance, technological, and environmental dimensions, indicating a need for an integrated and context-sensitive framework. Therefore, the present study aimed to develop a qualitative model for measuring risk appetite in companies listed on the stock exchange.

Methods and Materials

The study was exploratory in purpose and employed a qualitative grounded-theory approach to identify the dimensions, components, and indicators of risk appetite measurement. The study population consisted of academic experts in accounting and financial management and industry professionals with experience in listed manufacturing companies. Eligibility criteria included holding a doctoral degree, having at least three years of experience in financial markets, and being accessible for participation in the interviews. Participants were selected through snowball sampling, whereby initial interviewees were asked to introduce other knowledgeable individuals with relevant expertise. Interviews continued until theoretical saturation was reached and additional interviews no longer generated substantively new information; consequently, 16 experts participated in the study.

Data were obtained through two complementary procedures. First, documentary and library sources were reviewed to establish the theoretical foundation and identify preliminary concepts and indicators related to risk appetite. Second, field data were collected through expert interviews. The interview material was systematically examined through the coding process specified in the study. Meaning units were initially extracted from the interview texts and converted into open codes. Related codes were subsequently compared, grouped, and abstracted into broader concepts and categories through the subsequent stages of coding. Constant comparison was used throughout the analytical process to identify conceptual similarities and differences and to refine the emerging structure. Following the initial categorization, the extracted concepts and categories were presented again to experts in a second Delphi stage for review, confirmation, modification, and the proposal of additional items. The process ultimately produced a qualitative model comprising 89 concepts organized into 13 major categories.

Findings

Qualitative analysis resulted in the identification of 89 concepts grouped into 13 categories: organizational maturity, organizational factors, appropriate risk approaches, managerial practices, risk status, development and expansion of communications, improvement of the risk appetite framework, supervisory expectations, strategic monitoring and feedback, company-related risks, laws and regulations, going concern, and organizational development. The findings demonstrated that risk appetite is a multidimensional construct whose assessment requires simultaneous consideration of financial, organizational, managerial, behavioral, supervisory, technological, and environmental characteristics.

Organizational maturity incorporated indicators such as the company's capital position, financing structure, organizational culture, existing supervisory institutions, market competition, financing costs, and approaches to customer attraction and marketing. Organizational factors included business processes, organizational commitment to risk appetite, access to an appropriate financing portfolio, customer diversity, organizational resources and facilities, risk capacity, external influences, liquidity conditions, and economic factors affecting performance. The category of appropriate risk approaches encompassed the risk-taking orientation of the board of directors and managers, development programs, organizational willingness to accept risk, and exposure to receivables risk.

Managerial practices included management style, decision-making structure, organizational independence in decision-making and planning, determination of corporate risk appetite, and establishment of risk-taking levels for key risk indicators. Risk status covered existing risk levels, acceptable risk levels, the importance of available capital, effective senior management, and the costs associated with risk acceptance. Communication-related findings emphasized internal credit assessment systems, related-party information systems, asset-liability management systems, internal control structures, decision-making committees, organizational objectives, strategies, and the current condition of the company.

Improvement of the risk appetite framework involved corporate governance culture, information infrastructure, organizational growth, strategic planning, specification of primary and secondary objectives, identification of risks associated with those objectives, and knowledge of risk calculation methods. Supervisory expectations included understanding organizational risk capacity before formulating strategy, responsiveness to economic change, investment in supportive infrastructure, establishment of an effective risk appetite framework, active engagement by the board and senior management, and strong internal relationships. Strategic monitoring and feedback included senior-management accountability, risk and control self-assessment, monitoring within the risk appetite framework, external oversight, appropriate qualitative statements and risk metrics, and reinforcement of information technology and data infrastructure.

External risk categories included economic, social, and political risks as well as sanctions, recession, capital-market conditions, administered interest rates, exchange-rate fluctuations, economic growth, gross domestic product, and regulatory changes. Going concern was associated with improving risk-management processes, planning the appetite for individual risks, identifying potential markets, promoting interdepartmental communication, preparing comprehensive policies, and implementing integrated risk management. Finally, organizational development encompassed revenue and profit sustainability, stable performance and growth, improved credit ratings, smoother organizational processes, greater efficiency, and enhanced effectiveness.

Discussion and Conclusion

The findings indicate that risk appetite should be understood as an integrated organizational mechanism rather than as a single measure of willingness to take risk. The emergence of 13 interrelated categories demonstrates that effective

measurement depends on the interaction of organizational capacity, managerial behavior, governance structures, financial conditions, environmental pressures, regulatory requirements, information infrastructure, and strategic objectives. Accordingly, a company may display a particular nominal level of risk appetite while lacking the capital capacity, governance maturity, information quality, or monitoring arrangements required to sustain that level in practice.

The findings further suggest that risk appetite measurement must distinguish among existing risk exposure, acceptable risk, risk capacity, and the level of risk deliberately accepted in pursuit of organizational objectives. This distinction is particularly important because a company's willingness to accept risk does not necessarily indicate that it possesses the resources or organizational capabilities required to absorb potential losses. The proposed model therefore places risk appetite within a broader management architecture linking strategic planning, capital and liquidity considerations, decision-making structures, internal control, oversight, and organizational continuity.

Another important implication concerns the dynamic nature of risk appetite. Economic conditions, regulation, political developments, market fluctuations, technological infrastructure, and organizational strategy may change over time. Consequently, risk appetite measurement should not be treated as a one-time exercise. It requires periodic reassessment, continuous monitoring, feedback mechanisms, and timely modification of limits and indicators. The identification of information infrastructure, real-time monitoring, interdepartmental communication, and strategic feedback as important components reinforces the need for a dynamic measurement system capable of responding to changes in the organization's risk profile.

Overall, the proposed qualitative model provides a comprehensive foundation for evaluating risk appetite in listed companies. By integrating 89 concepts across 13 categories, the model extends risk appetite measurement beyond purely financial indicators and incorporates organizational maturity, managerial practices, communication, supervision, environmental risk, continuity, and organizational development. Its application can support boards of directors, senior managers, risk committees, and supervisory bodies in developing more coherent risk policies and aligning risk-taking with organizational capacity and strategy. The study concludes that effective risk appetite measurement requires an integrated combination of quantitative and qualitative criteria and should be embedded in the organization's governance, strategic planning, decision-making, monitoring, and risk-management processes.

Authors' Contributions

Authors equally contributed to this article.

Acknowledgments

Authors thank all participants who participate in this study.

Declaration of Interest

The authors report no conflict of interest.

Funding

According to the authors, this article has no financial support.

Ethical Considerations

All procedures performed in this study were under the ethical standards.

ارائه الگوی سنجش اشتباهات ریسک مبتنی بر رویکرد کیفی

تاریخچه مقاله

تاریخ دریافت: ۲۳ فروردین ۱۴۰۵

تاریخ بازنگری: ۱۰ شهریور ۱۴۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۷ شهریور ۱۴۰۵

تاریخ چاپ اولیه: ۴ مهر ۱۴۰۵

تاریخ چاپ نهایی: ۱ آبان ۱۴۰۵

۱. علی هوشمندنی^۱: گروه حسابداری، واحد کاشان، دانشگاه آزاد اسلامی، کاشان، ایران

۲. علی اکبر فرزین فر^{۲*}: گروه حسابداری، واحد کاشان، دانشگاه آزاد اسلامی، کاشان، ایران، ایمیل: Farzinfar47@iau.ac.ir (نویسنده مسئول)

۳. محمد سیرانی^۳: گروه حسابداری، دانشگاه شهاب دانش، قم، ایران

۴. میثم عرب زاده^۴: گروه حسابداری، واحد کاشان، دانشگاه آزاد اسلامی، کاشان، ایران

۵. سعید باصری^۵: گروه حسابداری، واحد کاشان، دانشگاه آزاد اسلامی، کاشان، ایران

چکیده

هدف این پژوهش، ارائه الگوی جامع و چندبعدی برای سنجش اشتباهات ریسک در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار با استفاده از رویکرد کیفی و شناسایی ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های اثرگذار بر آن بود. پژوهش حاضر از نظر هدف، اکتشافی و از نظر رویکرد، کیفی و مبتنی بر نظریه داده‌بنیاد بود. جامعه پژوهش را خبرگان دانشگاهی حوزه حسابداری و مدیریت مالی و متخصصان صنعت در شرکت‌های تولیدی بورسی تشکیل دادند. نمونه‌گیری به روش گلوله‌برفی انجام شد و مصاحبه‌ها تا دستیابی به اشباع نظری ادامه یافت که در نهایت ۱۶ نفر در مطالعه مشارکت کردند. داده‌ها از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و مصاحبه با خبرگان گردآوری و طی فرایند کدگذاری و تحلیل مقایسه‌ای مستمر تحلیل شدند. همچنین، مقوله‌ها و مفاهیم استخراج‌شده در مرحله دوم فرایند دلفی مجدداً در اختیار خبرگان قرار گرفتند تا تأیید، اصلاح و تکمیل شوند. تحلیل داده‌ها نشان داد که اشتباهات ریسک سازه‌ای چندبعدی و نظام‌مند است و سنجش آن با یک شاخص منفرد امکان‌پذیر نیست. در نتیجه تحلیل کیفی، ۸۹ مفهوم در قالب ۱۳ مقوله شامل بلوغ سازمانی، عوامل سازمانی، رویکردهای مناسب ریسک، شیوه‌های مدیریتی، وضعیت ریسک، بسط و گسترش ارتباطات، بهبود چارچوب اشتباهات ریسک، انتظارات نظارتی، نظارت و بازخورد استراتژی، ریسک‌های مرتبط در شرکت، قوانین و مقررات، تداوم فعالیت و بالندگی سازمانی شناسایی شد. یافته‌ها نشان دادند سنجش مطلوب اشتباهات ریسک مستلزم توجه هم‌زمان به ظرفیت ریسک، وضعیت ریسک موجود و قابل قبول، شاخص‌های اصلی ریسک، ساختار تصمیم‌گیری، زیرساخت‌های اطلاعاتی، شرایط نظارتی و محیطی و چارچوب رسمی مدیریت ریسک است. الگوی حاصل نشان می‌دهد اشتباهات ریسک باید به‌عنوان سازوکاری یکپارچه در سطح مدیریت و سازمان تلقی شود که از ترکیب سنج‌های کمی و کیفی و در پیوند با اهداف، استراتژی‌ها، ظرفیت ریسک و نظام تصمیم‌گیری سازمان قابل ارزیابی است. به کارگیری این الگو می‌تواند زمینه سنجش منسجم‌تر اشتباهات ریسک و بهبود فرایندهای مدیریت ریسک را در شرکت‌های بورسی فراهم سازد.

کلیدواژه‌ها: ریسک، اشتباهات ریسک، سنجش اشتباهات ریسک، نظریه داده‌بنیاد، مدیریت ریسک، شرکت‌های بورسی.

شیوه استناددهی: هوشمندنی، علی، فرزین فر، علی اکبر، سیرانی، محمد، عرب زاده، میثم، و باصری، سعید. (۱۴۰۵). ارائه الگوی سنجش اشتباهات ریسک مبتنی بر رویکرد کیفی. *حسابداری، امور مالی و هوش محاسباتی*، ۴(۴)، ۱-۱۹.

ریسک یکی از عناصر جدایی‌ناپذیر تصمیم‌گیری در سازمان‌ها، بازارهای مالی و محیط‌های کسب‌وکار است و نحوه مواجهه با آن می‌تواند بر بقا، رشد، سودآوری و دستیابی سازمان به اهداف راهبردی اثر تعیین‌کننده‌ای داشته باشد. سازمان‌ها در جریان فعالیت خود به‌طور هم‌زمان با طیفی از ریسک‌های مالی، عملیاتی، راهبردی، اعتباری، نقدینگی، بازار، فناوری، مقرراتی و اعتباری مواجه‌اند و از این‌رو، صرف شناسایی یا اندازه‌گیری ریسک برای اداره مؤثر آن کافی نیست؛ بلکه سازمان باید مشخص کند چه میزان و چه نوعی از ریسک را در مسیر تحقق اهداف خود می‌پذیرد، چه سطحی از ریسک را غیرقابل قبول تلقی می‌کند و چه سازوکارهایی برای پایش فاصله میان وضعیت واقعی ریسک و سطح مطلوب آن در اختیار دارد. در این چارچوب، مفهوم «اشتهای ریسک» به یکی از مؤلفه‌های محوری مدیریت ریسک سازمانی تبدیل شده است؛ زیرا میان اهداف راهبردی، ظرفیت تحمل ریسک، تصمیم‌های مدیریتی و تخصیص منابع پیوند برقرار می‌کند. اشتهای ریسک در ساده‌ترین برداشت، بیانگر میزان و نوع ریسکی است که یک سازمان آمادگی پذیرش آن را در تعقیب اهداف خود دارد، اما در عمل مفهومی چندبعدی، پویا و وابسته به شرایط اقتصادی، ساختار سازمانی، ویژگی‌های تصمیم‌گیرندگان و محیط نهادی است (Zwart, 2022).

در ادبیات مدیریت ریسک، اشتهای ریسک صرفاً یک شاخص کمی یا یک حد عددی برای کنترل ریسک تلقی نمی‌شود، بلکه بخشی از معماری حاکمیت شرکتی و مدیریت راهبردی است. چارچوب مؤثر اشتهای ریسک باید بتواند رابطه میان ظرفیت ریسک، حدود ریسک، تحمل ریسک و تصمیم‌های عملیاتی را مشخص کند و در عین حال به‌اندازه کافی منعطف باشد تا با تغییر محیط کسب‌وکار، شرایط بازار و اهداف سازمان به‌روزرسانی شود. تأکید چارچوب‌های نوین بر این است که اشتهای ریسک باید در سطوح مختلف سازمان توزیع و در فرآیندهای تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، ارزیابی عملکرد و کنترل داخلی ادغام شود؛ زیرا در صورت باقی ماندن آن در سطح یک سند رسمی یا مدیریتی، کارکرد عملی خود را از دست خواهد داد (Zwart, 2022). در همین راستا، مطالعات داخلی نیز نشان داده‌اند که استقرار مناسب اشتهای ریسک می‌تواند یکی از اجزای اساسی اجرای مدیریت ریسک سازمانی باشد و به مدیران کمک کند تا میان پذیرش فرصت‌های دارای بازده بالقوه و کنترل تهدیدهای مخاطره‌آمیز تعادل برقرار کنند (Gharakhani, 2020). اهمیت اشتهای ریسک زمانی آشکارتر می‌شود که رفتار ریسک‌پذیر سازمان‌ها و مدیران در طول زمان ثابت نیست. شواهد نشان می‌دهد اشتهای ریسک تحت تأثیر شرایط اقتصادی، نااطمینانی و تحولات محیطی تغییر می‌کند و همین تغییرپذیری می‌تواند نحوه تخصیص سرمایه، انتخاب دارایی‌ها و شدت ریسک‌پذیری را دگرگون سازد. بررسی تغییرات زمانی اشتهای ریسک نشان داده است که ریسک‌پذیری اقتصادی را نمی‌توان مستقل از نااطمینانی‌های بازار و شرایط کلان تحلیل کرد و لازم است میان درجه تمایل به ریسک و شدت نااطمینانی تمایز قائل شد (Bekaert et al., 2022). این مسئله از منظر سازمانی نیز اهمیت دارد؛ زیرا شرکتی که در دوره رونق اقتصادی سطح خاصی از ریسک را قابل‌پذیرش می‌داند، ممکن است در دوره رکود، فشار نقدینگی یا محدودیت‌های مقرراتی ناچار به بازنگری اساسی در حدود ریسک خود شود. بنابراین، هر الگوی سنجش اشتهای ریسک باید از قابلیت پاسخ‌گویی به پویایی شرایط محیطی و زمانی برخوردار باشد.

ماهیت پویا و زمینه‌مند اشتهای ریسک در صنایع مختلف نیز تأیید شده است. برای نمونه، در صنعت بیمه، تصمیمات مربوط به پذیرش دارایی‌های پرریسک با وضعیت سرمایه شرکت‌ها و شرایط زمانی تغییر می‌کند؛ به‌گونه‌ای که نوسانات سرمایه می‌تواند به تغییر در ترکیب پرتفوی و سطح اشتهای ریسک منجر شود (Luciano & Rochet, 2022). در صنعت بانکداری نیز شواهد تجربی حاکی از آن است که اشتهای ریسک با نحوه ساختاردهی دارایی‌ها، ابزارهای انتقال ریسک و رفتار مالی مؤسسات ارتباط دارد و می‌تواند تحت تأثیر سازوکارهایی همچون اوراق بهادارسازی قرار گیرد (Filomeni, 2024). این یافته‌ها نشان می‌دهد که سنجش اشتهای ریسک نباید از ویژگی‌های صنعت، نوع فعالیت، ساختار مالی و منابع ریسک سازمان جدا شود؛ زیرا الگویی که برای بانک‌ها مناسب است لزوماً برای شرکت‌های تولیدی، بیمه‌ای یا پروژه‌محور کارایی یکسانی ندارد.

همچنین، ساختار مالکیت و ویژگی‌های مالکان می‌تواند بر سطح ریسک‌پذیری سازمان اثرگذار باشد. در حوزه بانکداری، توسعه شاخص‌های جدید برای سنجش اشتهای ریسک سهامداران کنترل‌کننده نشان داده است که ویژگی‌های مالکیتی و میزان تمرکز کنترل می‌تواند با نگرش نسبت به ریسک ارتباط معناداری داشته باشد (Bellardini et al., 2024). این موضوع اهمیت توجه به عوامل حاکمیتی و سازمانی را در سنجش اشتهای ریسک برجسته می‌کند. در شرکت‌هایی که ساختار مالکیت متمرکز، کنترل مدیریتی شدید یا تعامل پیچیده میان سهامداران و مدیران وجود دارد، احتمال دارد ترجیحات ریسک در سطح سازمان نه‌فقط بر اساس ملاحظات مالی، بلکه تحت تأثیر منافع، انتظارات و الگوهای

کنترل ذی‌نفعان اصلی شکل گیرد. از این رو، اشتباهی ریسک باید در پیوند با ساختار تصمیم‌گیری، مسئولیت‌های هیئت‌مدیره، استقلال واحدهای نظارتی و سازوکارهای پاسخ‌گویی بررسی شود.

یکی دیگر از ابعاد مهم در تحلیل اشتباهی ریسک، نقش ویژگی‌های رفتاری و شناختی تصمیم‌گیرندگان است. تصمیم‌های مرتبط با ریسک تنها پیامد مدل‌های کمی و محاسبات مالی نیستند، بلکه ادراک، تجربه، دانش، نگرش، سوگیری و واکنش‌های روان‌شناختی افراد نیز در آن نقش دارند. مطالعات مرتبط با رفتار سرمایه‌گذاری نشان داده‌اند که دانش مالی، اشتباهی ریسک و رفتار برنامه‌ریزی‌شده می‌تواند به‌طور هم‌زمان در شکل‌گیری تصمیم‌های سرمایه‌گذاری پرریسک مشارکت داشته باشند (Malik, 2023). از سوی دیگر، پژوهش‌های جدیدتر درباره فیزیولوژی ریسک‌پذیری نشان می‌دهند که واکنش افراد در موقعیت‌های واقع‌گرایانه تصمیم‌گیری می‌تواند از تعامل عوامل شناختی، هیجانی و فیزیولوژیک تأثیر پذیرد (Crivelli et al., 2026). بر این اساس، نمی‌توان انتظار داشت که اشتباهی ریسک صرفاً با مجموعه‌ای از نسبت‌های مالی یا شاخص‌های ثابت سازمانی به‌طور کامل تبیین شود؛ بلکه مؤلفه‌های رفتاری مدیران و فرهنگ سازمانی نیز باید در سنجش آن مورد توجه قرار گیرند.

در سطح سازمانی، فرهنگ ریسک یکی از عوامل مهمی است که می‌تواند پذیرش یا اجتناب از ریسک را شکل دهد. سازمانی که در آن شکست به‌شدت تنبیه می‌شود، مدیران ممکن است حتی در مواجهه با فرصت‌های سودآور نیز رویکرد محافظه‌کارانه‌ای اتخاذ کنند، درحالی‌که در محیطی که پذیرش آگاهانه ریسک بخشی از فرآیند تصمیم‌گیری تلقی می‌شود، احتمالاً فضای بیشتری برای نوآوری و بهره‌برداری از فرصت‌ها فراهم می‌شود. از این رو، اشتباهی ریسک در عمل در نتیجه تعامل میان سیاست‌های رسمی، نگرش مدیران، نظام پاداش، ساختار پاسخ‌گویی و فرهنگ سازمانی شکل می‌گیرد. بررسی اشتباهی ریسک در صنایع پایین‌دستی نفت و گاز نیز بر اهمیت مجموعه‌ای از عوامل مرتبط با تصمیم‌گیری سازمانی، ظرفیت ریسک و سازوکارهای مدیریتی در تعیین سطح مناسب پذیرش ریسک تأکید دارد (Khani & Sharifi, 2024). همین مسئله نشان می‌دهد که سنجش اشتباهی ریسک نیازمند رویکردی ترکیبی است که بتواند عوامل سخت و نرم سازمانی را به‌صورت هم‌زمان پوشش دهد.

علاوه بر عوامل درون‌سازمانی، ویژگی‌های محیط پروژه و نوع فعالیت نیز می‌تواند اشتباهی ریسک را دگرگون کند. مطالعه عوامل مؤثر بر اشتباهی ریسک سازمان‌ها در انتخاب پروژه‌های عظیم ساختمانی نشان داده است که تصمیم‌گیری درباره پذیرش ریسک تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل چندگانه قرار دارد و باید در چارچوب شرایط خاص پروژه، ظرفیت سازمان و محیط تصمیم‌گیری تحلیل شود (Ullah et al., 2022). اهمیت این یافته در آن است که مفهوم اشتباهی ریسک یک متغیر منفرد و مستقل از زمینه نیست، بلکه نتیجه تعامل پیچیده میان منابع، اهداف، شرایط اقتصادی، ویژگی‌های صنعت، سطح عدم قطعیت و قابلیت‌های مدیریتی است. بنابراین، طراحی الگوی سنجش آن باید به‌گونه‌ای باشد که قابلیت انطباق با تفاوت‌های ساختاری و محیطی شرکت‌ها را داشته باشد.

در همین راستا، ابزارهای تصمیم‌گیری چندمعیاره و رویکردهای پیشرفته نیز برای سنجش و تحلیل ترجیحات ریسک توسعه یافته‌اند. استفاده از مدل‌های تصمیم‌گیری سهرابه، منطق فازی و روش‌های چندمعیاره نشان می‌دهد که اشتباهی ریسک در بسیاری از موقعیت‌ها با ابهام، تردید و فقدان اطلاعات کامل همراه است و تصمیم‌گیرندگان ناچارند در شرایط عدم قطعیت میان گزینه‌های مختلف انتخاب کنند (Liang et al., 2020). این رویکردها اگرچه امکان کمی‌سازی بخشی از تصمیم‌های مرتبط با ریسک را فراهم می‌کنند، اما وابستگی آنها به داده‌های ساختاریافته و مفروضات مدل‌سازی ممکن است در برخی سازمان‌ها محدودیت‌هایی ایجاد کند. به همین دلیل، رویکردهای کیفی و اکتشافی می‌توانند در مراحل اولیه شناسایی ابعاد، مفاهیم و شاخص‌های بومی اشتباهی ریسک نقش تکمیلی و حتی بنیادین داشته باشند.

در سال‌های اخیر، توسعه فناوری‌های هوشمند و سامانه‌های داده‌محور نیز چشم‌انداز مدیریت ریسک را متحول ساخته است. سامانه‌های مبتنی بر بلاکچین و تصمیم‌یارهای هوشمند امکان جمع‌آوری داده‌ها، افزایش شفافیت، کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و پشتیبانی از تصمیم‌گیری ریسک‌محور را فراهم کرده‌اند و می‌توانند در آینده به ابزارهای مؤثری برای پایش مستمر شاخص‌های ریسک تبدیل شوند (Zhang et al., 2025). همچنین، کاربرد هوش مصنوعی در مدیریت ریسک سازمانی و حوزه‌هایی نظیر ریسک مالیاتی نشان می‌دهد که فناوری‌های هوشمند ظرفیت بالایی برای شناسایی الگوهای پنهان، پیش‌بینی ریسک و بهبود تصمیم‌گیری دارند، هرچند استفاده از آنها نیازمند کیفیت مناسب داده، زیرساخت اطلاعاتی و چارچوب‌های نظارتی روشن است (Ben-alla & Nmili, 2026). این تحولات بر اهمیت زیرساخت فناوری و داده در چارچوب سنجش اشتباهی ریسک

می‌افزاید؛ زیرا سازمانی که فاقد داده‌های یکپارچه، سامانه‌های پایش و ابزارهای تحلیلی مناسب است، حتی در صورت تعریف سطح مطلوب ریسک، در سنجش فاصله عملکرد واقعی از آن سطح با دشواری مواجه خواهد شد.

در صنعت مالی، مسئله ارتباط و افشای اشتباهات ریسک نیز اهمیت ویژه‌ای دارد. شواهد نشان داده‌اند که گزارشگری یکپارچه و نحوه ارتباط اشتباهات ریسک می‌تواند با رفتار ریسک‌پذیری بانک‌ها مرتبط باشد و کیفیت افشای اطلاعات، درک ذی‌نفعان از سیاست ریسک سازمان را تحت تأثیر قرار دهد (Mio et al., 2022). بنابراین، اشتباهات ریسک علاوه بر اینکه ابزاری داخلی برای مدیریت است، می‌تواند نقش ارتباطی و پاسخ‌گویی بیرونی نیز داشته باشد. سازمان‌ها باید بتوانند سطوح قابل‌قبول ریسک، منطبق تعیین آن و سازوکارهای کنترل را به شکلی روشن و قابل‌فهم برای هیئت‌مدیره، سرمایه‌گذاران، نهادهای نظارتی و سایر ذی‌نفعان بیان کنند. فقدان چنین شفافیتی می‌تواند به شکاف میان آنچه مدیریت می‌پذیرد و آنچه ذی‌نفعان از ریسک‌پذیری سازمان درک می‌کنند، منجر شود.

در مطالعات داخلی نیز ضرورت تدوین و استقرار بیانیه اشتباهات ریسک برای مؤسسات مالی و اعتباری مورد تأکید قرار گرفته است. معرفی بیانیه اشتباهات ریسک با تمرکز بر ریسک‌های بازار و عملیاتی نشان داده است که تعیین روشن حدود و سطوح پذیرش ریسک می‌تواند به انسجام بیشتر تصمیم‌های مالی و کنترل بهتر مواجهه با ریسک منجر شود (Sadeghi Khansari & Sadeghi Khansari, 2016). در ادامه، بررسی تطبیقی چارچوب بیانیه اشتباهات ریسک در صنعت بانکداری و بانک‌های ایرانی نیز بر اهمیت ارتباط میان ساختار مدیریت ریسک، حدود ریسک، مسئولیت مدیران و فرآیند پایش تأکید کرده است (Soleimani, 2018). این مطالعات نشان می‌دهند که در محیط ایران، نیاز به چارچوب‌های منسجم و قابل‌اجرا برای تعریف و سنجش اشتباهات ریسک وجود دارد، اما این چارچوب‌ها باید با ویژگی‌های نهادی، اقتصادی و مدیریتی سازمان‌های داخلی سازگار شوند.

از سوی دیگر، ارتباط اشتباهات ریسک با تداوم فعالیت و توانایی مدیریت یکی از ابعاد اساسی این مفهوم است. تداوم فعالیت به توان سازمان برای حفظ عملیات و ایفای تعهدات در افق زمانی قابل‌پیش‌بینی وابسته است و سطح نامتناسب ریسک‌پذیری می‌تواند این توان را تضعیف کند. در مقابل، رویکرد بیش از حد محافظه‌کارانه نیز ممکن است مانع بهره‌برداری از فرصت‌های رشد شود. بررسی ارتباط اشتباهات ریسک، ریسک تداوم فعالیت، توانایی مدیریت و پاسخ‌گویی نشان داده است که سنجش اشتباهات ریسک باید در پیوند با قابلیت‌های مدیریتی و وضعیت تداوم فعالیت شرکت تحلیل شود (Yari et al., 2021). بنابراین، الگوی مناسب باید میان بعد فرصت‌محور ریسک‌پذیری و بعد حفاظتی مدیریت ریسک تعادل برقرار کند و نشان دهد سازمان تحت چه شرایطی و تا چه سطحی می‌تواند ریسک را بپذیرد بدون آنکه ثبات عملیاتی یا بقای خود را به خطر اندازد.

با وجود گسترش مطالعات درباره اشتباهات ریسک، همچنان یکی از چالش‌های اصلی، فقدان توافق کامل درباره شیوه سنجش آن است. بخشی از ادبیات بر شاخص‌های مالی، بخشی بر ویژگی‌های رفتاری مدیران، بخشی بر ساختار مالکیت و حاکمیت شرکتی و بخشی بر ظرفیت ریسک و محدودیت‌های سازمانی تمرکز دارد. این پراکندگی نشان می‌دهد که اشتباهات ریسک یک سازه چندسطحی است و نمی‌توان آن را تنها با یک رویکرد یا مجموعه محدود شاخص‌ها توضیح داد. علاوه بر این، اهمیت عوامل در صنایع و محیط‌های اقتصادی مختلف یکسان نیست؛ از این رو، انتقال مستقیم مدل‌های تدوین‌شده در یک صنعت یا کشور به محیطی دیگر ممکن است به نتایج ناقص یا نامتناسب منجر شود. همچنین، پژوهش‌های جدید بر این نکته تأکید دارند که تغییرات اقتصادی، فناوری، مالکیت، رفتار تصمیم‌گیرندگان و محیط نظارتی به‌طور هم‌زمان بر پذیرش ریسک اثر می‌گذارند (Bekaert et al., 2022; Bellardini et al., 2024; Crivelli et al., 2026).

در چنین شرایطی، شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار به دلیل مواجهه با فشارهای متنوع بازار سرمایه، انتظارات سهامداران، الزامات افشای تغییرات مقرراتی، محدودیت‌های تأمین مالی و ضرورت حفظ تداوم فعالیت، بیش از بسیاری از سازمان‌ها به یک چارچوب منسجم برای سنجش اشتباهات ریسک نیاز دارند. در این شرکت‌ها، اشتباهات ریسک باید بتواند میان اهداف رشد و سودآوری از یک‌سو و محدودیت‌های سرمایه، نقدینگی، مقررات و ظرفیت مدیریت از سوی دیگر تعادل ایجاد کند. علاوه بر این، تنوع صنایع بورسی، تفاوت در ساختار مالکیت، سطح بلوغ سازمانی، فناوری اطلاعات، فرهنگ ریسک و توانمندی مدیران سبب می‌شود که یک مدل صرفاً عددی یا اقتباسی نتواند تمام ابعاد مرتبط با اشتباهات ریسک را پوشش دهد. از این رو، استفاده از رویکرد کیفی و بهره‌گیری از دیدگاه خبرگان می‌تواند زمینه شناسایی ابعاد و شاخص‌هایی را فراهم کند که از بستر واقعی شرکت‌های بورسی استخراج شده و قابلیت بیشتری برای تبیین پیچیدگی این مفهوم داشته باشند.

بر این اساس، خلأ اصلی پژوهشی را می‌توان در نبود یک الگوی جامع، زمینه‌محور و چندبعدی برای سنجش اشتباهات ریسک دانست که در آن ابعاد مالی، سازمانی، مدیریتی، رفتاری، نظارتی، محیطی و فناورانه به‌طور هم‌زمان در نظر گرفته شوند؛ الگویی که بتواند علاوه بر تعیین سطح پذیرش ریسک، ظرفیت سازمان، وضعیت فعلی و قابل قبول ریسک، ساختارهای تصمیم‌گیری، کیفیت زیرساخت اطلاعاتی، الزامات نظارتی و مؤلفه‌های تداوم فعالیت را نیز در بر گیرد. شواهد موجود در ادبیات نشان می‌دهد هر یک از این ابعاد می‌توانند بخشی از رفتار ریسک‌پذیر سازمان را توضیح دهند، اما تلفیق آنها در یک چارچوب یکپارچه، به‌ویژه در بستر شرکت‌های بورسی، همچنان نیازمند بررسی عمیق‌تر است (Ullah et al., 2022; Mio et al., 2022; Filomeni, 2024). از این‌رو، توسعه مدلی مبتنی بر داده‌های کیفی و تجربه خبرگان می‌تواند هم به غنای نظری مفهوم اشتباهات ریسک کمک کند و هم مبنایی کاربردی برای مدیران، هیئت‌مدیره‌ها، کمیته‌های ریسک و نهادهای نظارتی فراهم آورد تا تصمیم‌های مرتبط با ریسک را بر اساس مجموعه‌ای منسجم از شاخص‌ها اتخاذ کنند.

هدف پژوهش حاضر، ارائه الگوی سنجش اشتباهات ریسک مبتنی بر رویکرد کیفی در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار است.

روش پژوهش و مواد

هدف اصلی تحقیق ارائه الگوی سنجش اشتباهات ریسک با رویکرد کیفی است. این تحقیق از نظر هدف اکتشافی می‌باشد که برای تحلیل داده‌های گردآوری شده در این تحقیق از تکنیک مصاحبه با خبرگان و رویکرد داده بنیاد جهت شناسایی ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های اشتباهات ریسک استفاده شده است. خبرگان و صاحبان حسابداری و مدیریت مالی در سطح دانشگاه و متخصصان صنعت در شرکت‌های تولیدی بورسی هستند جهت پاسخگویی به سوالات مصاحبه که دارای شرایط زیر هستند:

دارای مدرک دکتری هستند.

دارای حداقل سه سال سابقه فعالیت در بازارهای مالی را دارند.

امکان دسترسی به آن‌ها وجود داشته باشد.

روش نمونه‌گیری به صورت گلوله برفی می‌باشد. در این تحقیق مصاحبه‌ها تا آنجا ادامه پیدا کرد که احساس شد پاسخ‌های ارائه‌شده با پاسخ‌های قبلی مشابهت دارد و چیزی به یافته‌ها اضافه نمی‌کند (حد اشباع) بر این اساس ۱۶ نفر مورد مصاحبه قرار گرفتند. در پژوهش حاضر روش‌های گردآوری اطلاعات به شرح زیر می‌باشد:

الف) روش منابع کتابخانه‌ای: جهت اخذ اطلاعات کلی در مورد جامعه مورد پژوهش و همچنین سایر اطلاعات در زمینه ادبیات موضوع، تعیین چارچوب نظری و شاخص‌ها از روش بررسی اسناد و مدارک استفاده گردید.

۲) مطالعات میدانی: با توجه به اینکه هدف تحقیق حاضر «ارائه الگوی سنجش اشتباهات ریسک» می‌باشد، لذا با توجه به رویکرد مورد استفاده که همان استراتژی کیفی نظریه‌پردازی داده بنیاد است، می‌بایست داده‌ها بر اساس مطالعات نظری و مصاحبه با خبرگان و متخصصان، گردآوری شد. لذا از مصاحبه به منظور توصیف دیدگاه جامعه مورد پژوهش بهره گرفته شد.

یافته‌ها

در جدول زیر بازنمایی نظام‌مندی از فرآیند تقطیر داده‌هاست که از طریق تحلیل تماتیک و کدگذاری سه مرحله‌ای (باز، محوری و انتخابی) حاصل شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، فرآیند کدگذاری از واحدهای معنایی خرد (متن مصاحبه‌ها) آغاز شده و طی مراحل انتزاع، به مفاهیم و مقولات جامع‌تر تبدیل گردیده است. این پیوستگی منطقی، نشان‌دهنده‌ی دستیابی به «اشباع نظری» در جمع‌آوری داده‌هاست؛ به‌گونه‌ای که مقولات استخراج شده، شالوده‌ی اصلی مدل مفهومی پژوهش (الگوی جامع سنجش اشتباهات ریسک) را تشکیل می‌دهد.

جدول ۱. خلاصه مراحل کدگذاری

ردیف	متن مصاحبه	کدگذاری باز	کدگذاری محوری	کدگذاری انتخابی
۱	هیئت‌مدیره بدون حدود، تصمیمات شهودی می‌گیرد.	عدم تعیین حدود ریسک، تصمیم شهودی	ابهام در تعیین حدود	حکمرانی و استراتژی
۲	فرهنگ ما تدافعی است و مدیران از پذیرش ریسک می‌ترسند.	فرهنگ ریسک‌گریز، ترس از تنبیه	سوگیری رفتاری مدیران	عوامل فرهنگی و رفتاری
۳	داده‌ها در اکسل‌های جزیره‌ای است و یکپارچه نیست.	فقدان سیستم یکپارچه	ضعف زیرساخت اطلاعاتی	زیرساخت فناوری و داده
۴	بخشنامه‌های ناگهانی رگولاتور مدل‌سازی را بی‌اثر می‌کند.	تغییرات ناگهانی مقررات	عدم قطعیت محیطی	عوامل محیطی و نظارتی
۵	تمرکز فقط روی نقدینگی کوتاه‌مدت است نه ریسک بلندمدت.	اولویت بقا، غفلت از استراتژی	تقابل نقدینگی و توسعه	شاخص‌های تداوم فعالیت
۶	کمیته ریسک گزارش‌ها را فیلتر می‌کند.	ضعف استقلال کمیته ریسک	ناکارآمدی در نظارت	حکمرانی و استراتژی
۷	مدل‌سازی فقط برای رفع تکلیف و سازمان بورس است.	انگیزه اجباری	صورى گرایى در گزارشگری	عوامل نظارتی و قانونی
۸	از ابزارهای قدیمی استفاده می‌کنیم و تکنولوژی پیش‌بینی نداریم.	استفاده از روش‌های سنتی	عقب‌ماندگی تکنولوژیک	زیرساخت فناوری و داده
۹	مدیران میانی به‌خاطر ترس از شاخص‌ها ریسک نمی‌کنند.	ترس از شاخص ارزیابی عملکرد	فشارهای ساختاری	عوامل فرهنگی و رفتاری
۱۰	بین استراتژی کلان و اشتباهات ریسک شکاف است.	عدم همسویی استراتژی	شکاف استراتژیک	شاخص‌های تداوم فعالیت
۱۱	آموزش حرفه‌ای برای اعضای کمیته ریسک وجود ندارد.	فقدان دانش تخصصی ریسک	ضعف سرمایه انسانی	حکمرانی و استراتژی
۱۲	دپارتمان‌ها اطلاعات ریسک را به یکدیگر نمی‌دهند (جزیره‌ای).	فقدان تعامل بین‌بخشی	سیلوهای اطلاعاتی	زیرساخت فناوری و داده
۱۳	سنجش ریسک‌های کیفی مثل «شهرت» بسیار دشوار است.	ناتوانی در اندازه‌گیری ریسک‌های غیرمالی	چالش‌های سنجش	زیرساخت فناوری و داده
۱۴	هیچ مکانیزم بازخوردی برای اصلاح مدل در طول سال نداریم.	عدم وجود حلقه بازخورد	پویایی پایین مدل	زیرساخت فناوری و داده
۱۵	فشار سیاسی روی اعضای هیئت‌مدیره بر تصمیمات ریسک اثر می‌گذارد.	مداخلات سیاسی در ریسک	تأثیرات برون‌سازمانی	عوامل محیطی و نظارتی
۱۶	استانداردهای حسابرسی فعلی، ریسک‌های مدرن را پوشش نمی‌دهند.	ضعف استانداردهای حسابرسی	شکاف استانداردی	عوامل نظارتی و قانونی
۱۷	کارکنان در برابر تغییر روش‌های ارزیابی ریسک مقاومت می‌کنند.	مقاومت در برابر تغییر	موانع پذیرش فناوری	عوامل فرهنگی و رفتاری
۱۸	اشتهای ریسک فقط در سطح مدیریت عالی است و به پایین ابلاغ نمی‌شود.	عدم ترویج اشتباهات ریسک	ضعف در فرهنگ‌سازی	عوامل فرهنگی و رفتاری
۱۹	فقدان داشبوردهای مدیریتی برای پایش آنی ریسک‌ها.	نبود ابزار پایش آنی	ضعف زیرساخت نظارتی	زیرساخت فناوری و داده
۲۰	مدل‌های ما بیش از حد متکی به داده‌های تاریخی است نه پیش‌نگر.	اتکای بیش از حد به گذشته	ضعف مدل‌های پیش‌نگر	شاخص‌های تداوم فعالیت

در کدگذاری انتخابی، کدهای مستخرج از کدگذاری باز دسته بندی شده و مقوله ها و مفاهیم آن طراحی می شوند. در این تحقیق داده های حاصل از مصاحبه ها و ادبیات نظری تحقیق به دقت مورد مطالعه، بررسی و تحلیل قرار گرفت. به داده هایی که مشابه یکدیگر بوده اند مفاهیمی متناسب اختصاص داده شده است و بدین ترتیب تمامی مقوله ها و مفهوم ها استخراج و شناسایی شده که در مجموع ۱۳ مقوله و ۸۹ مفهوم شناسایی شده اند که در جدول ۲ قابل مشاهده می باشد. براساس مرحله دوم روش دلفی، این فهرست مجددا در اختیار خبرگان و متخصصان قرار گرفت تا ضمن آگاهی از مقوله های استخراج شده، نسبت به تایید، اصلاح و پیشنهاد موارد جدیدتر اقدام نمایند.

جدول ۲. مفاهیم و مقوله های مستخرج از کدگذاری داده ها

ردیف	مقوله	مفهوم
۱	بلوغ سازمانی	نسبت سرمایه شرکت نسبت تسهیلات دریافتی شرکت به کل سرمایه شرکت فرهنگ سازمانی نهادهای نظارتی موجود بر فرایندهای شرکت میزان رقابت در بازار فعالیت شرکت میزان نرخ سود تهیلات دریافتی شرکت شیوه جذب مشتری و بازاریابی در شرکت
۲	عوامل سازمانی	فرایندهای انجام کار شرکت میزان تعهد و پذیرش در هر شرکت در خصوص اشتباهات ریسک میزان دسترسی شرکت به پرتفوی مناسب منابع مالی تنوع مشتریان شرکت دسترسی ها و امکانات شرکت ظرفیت ریسک شرکت عوامل بیرونی تاثیرگذار بر شرکت وضعیت نقدینگی شرکت فاکتورهای اقتصادی مورد بر عملکرد شرکت
۳	رویکردهای مناسب ریسک	میزان ریسک پذیر بودن هیئت مدیره میزان ریسک پذیر بودن مدیران شرکت برنامه های توسعه شرکت میزان پذیرش ریسک در شرکت ریسک عدم وصول مطالبات شرکت
۴	شیوه های مدیریتی	شیوه مدیریتی در شرکت ساختار تصمیم گیری در شرکت استقلال شرکت در تصمیم گیری ها مستقل تر از عوامل خارجی استقلال شرکت در برنامه ریزی ها، مستقل تر از عوامل خارجی تعیین اشتباهات ریسک شرکت تعیین ریسک پذیری در شاخص های اصلی ریسک شرکت
۵	وضعیت ریسک	وضعیت ریسک موجود شرکت وضعیت ریسک قابل قبول اهمیت میزان سرمایه موجود در شرکت مدیریت اثربخش شرکت توسط مدیریت ارشد هزینه های ناشی از پذیرش ریسک در شرکت
۶	بسط و گسترش ارتباطات	سامانه اعتبارسنجی داخلی سامانه ذینفع واحد و اشخاص مرتبط سامانه مدیریت دارایی ها و بدهی ها در شرکت وضعیت فعلی شرکت

قوانین و مقررات حاکم بر شرکت	
وضعیت ساختار سازمانی شرکت	
ساختار کنترل داخلی شرکت	
کمیته‌های تصمیم‌گیری شرکت	
اهداف و استراتژی‌های شرکت	
فرهنگ حاکمیت شرکتی	۷ بهبود چارچوب اشتباهی ریسک
وجود بسترهای اطلاعاتی	
رشد منابع شرکت در پنج سال گذشته	
داشتن برنامه استراتژیک	
مشخص کردن اهداف اصلی و فرعی سازمان	
مشخص کردن ریسک اهداف اصلی و فرعی سازمان	
شناخت روش‌های محاسبه ریسک	
تعامل با سامانه چک و تعهدات مشتریان	۸ انتظارات نظارتی
درک ظرفیت ریسک سازمان قبل از شکل دادن استراتژی و تنظیم اشتباهی ریسک	
سرعت مطابقت شرکت با تغییرات اقتصادی	
سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های قوی در راستای پشتیبانی از فعالیت شرکت	
وجود چارچوب اشتباهی ریسک موثر	
تعامل قوی و فعال توسط هیئت مدیره و مدیریت ارشد	
روابط داخلی قوی در شرکت	
مسئولیت‌پذیری بالای مدیریت ارشد در مورد اشتباهی ریسک	۹ نظارت و بازخورد استراتژی
خود ارزیابی ریسک و کنترل مدیران شرکت	
نظارت بر ریسک شرکت در چارچوب اشتباهی ریسک	
وجود نهادهای نظارتی بیرونی بر روی شرکت	
وجود بیانیه‌های کیفی و معیارهای درست ریسک	
تقویت زیرساخت فناوری اطلاعات و داده	
ریسک‌ها مربوط به محیط اقتصادی	۱۰ ریسک‌های مرتبط در شرکت
ریسک‌ها مربوط به محیط اجتماعی	
ریسک‌ها مربوط به محیط سیاسی	
میزان تاثیر تحریم‌ها بر روند شرکت	
میزان تاثیر رکود اقتصادی بر روند شرکت	
میزان تاثیر بازار سرمایه بر روند شرکت	
میزان تاثیر تعیین دستوری سود بانکی بر روند شرکت	۱۱ قوانین و مقررات
میزان تاثیر نوسانات نرخ ارز بر روند شرکت	
میزان تاثیر رونق اقتصادی بر روند شرکت	
میزان تاثیر تولید ناخالص ملی بر روند شرکت	
میزان تاثیر تغییر قوانین و مقررات بر روند شرکت	
میزان همراهی کارکنان	
میزان شناخت مدیران از ریسک‌ها	
بهبود فرایند مدیریت ریسک در شرکت	۱۲ تداوم فعالیت
برنامه‌ریزی‌های اشتباهی تک تک ریسک‌ها	
تعیین بازارهای بالقوه شرکت	
نیاز به ارتباط میان واحدها	
درهم تنیدگی واحدهای مختلف شرکت	
تهیه خط‌مشی‌های جامع	
مدیریت ریسک به صورت یکپارچه	

فاکتورهای محیطی موثر بر سهم بازار شرکت
پایداری درآمدها در شرکت
پایداری سود در شرکت
ثبات در عملکرد و روند رشد شرکت
افزایش رتبه اعتباری شرکت
روان سازی فعالیت های شرکت
افزایش کارایی در شرکت
افزایش اثربخشی در شرکت

بعد از دسته بندی مقوله ها و مفاهیم تحقیق تحت ۸۹ مفهوم و ۱۳ مقوله فرعی براساس مصاحبه با اساتید و خبرگان و ادبیات تحقیق و تلفیق آنها و تایید نهایی مقوله ها توسط اعضای نمونه اماری، این دسته بندی مجدد در اختیار خبرگان و متخصصان قرار گرفت و پس از تایید نهایی همه مقوله های استخراج شده در مرحله قبل، این مقوله های فرعی براساس دیدگاه آنان طراحی شد.

بحث و نتیجه گیری

یافته های پژوهش حاضر نشان داد که سنجش اشتباهی ریسک در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار، ماهیتی چندبعدی، نظام مند و زمینه محور دارد و نمی توان آن را صرفاً بر اساس یک شاخص مالی، یک حد کمی یا یک معیار رفتاری منفرد ارزیابی کرد. تحلیل داده های حاصل از مصاحبه با خبرگان و فرایند کدگذاری کیفی به شناسایی ۸۹ مفهوم در قالب ۱۳ مقوله اصلی منجر شد که شامل بلوغ سازمانی، عوامل سازمانی، رویکردهای مناسب ریسک، شیوه های مدیریتی، وضعیت ریسک، بسط و گسترش ارتباطات، بهبود چارچوب اشتباهی ریسک، انتظارات نظارتی، نظارت و بازخورد استراتژی، ریسک های مرتبط در شرکت، قوانین و مقررات، تداوم فعالیت و بالندگی سازمانی بود. این یافته بیانگر آن است که اشتباهی ریسک صرفاً میزان تمایل سازمان به پذیرش ریسک نیست، بلکه برآیند تعامل میان ظرفیت سازمان، شرایط مالی، ساختار تصمیم گیری، فرهنگ و رفتار مدیران، سازوکارهای نظارتی، کیفیت اطلاعات، محیط بیرونی و اهداف راهبردی است. به عبارت دیگر، سنجش اشتباهی ریسک زمانی می تواند تصویری معتبر از وضعیت واقعی سازمان ارائه دهد که این مفهوم به عنوان بخشی از کل نظام مدیریت و حاکمیت ریسک تحلیل شود. این برداشت با ساختار کلی یافته های پژوهش که ۸۹ مفهوم را در ۱۳ مقوله سازمان دهی کرده است، همخوان است.

یکی از یافته های مهم پژوهش، برجستگی مؤلفه های مرتبط با «بلوغ سازمانی» و «عوامل سازمانی» در شکل گیری و سنجش اشتباهی ریسک بود. مفاهیمی همچون نسبت سرمایه، وضعیت منابع مالی، فرهنگ سازمانی، میزان رقابت، دسترسی به منابع، ظرفیت ریسک، عوامل بیرونی و وضعیت نقدینگی نشان دادند که اشتباهی ریسک بدون توجه به توان واقعی سازمان برای تحمل پیامدهای تصمیم های ریسک پذیر قابل تفسیر نیست. این نتیجه با دیدگاهی که اشتباهی ریسک را تابعی از ظرفیت سازمان و محدودیت های درونی آن می داند، همسو است. در چارچوب مؤثر اشتباهی ریسک نیز تأکید می شود که تصمیم گیری درباره سطح قابل پذیرش ریسک باید با ظرفیت ریسک، منابع سرمایه ای، اهداف سازمان و محدودیت های عملیاتی پیوند داشته باشد (de Zwart, 2022). همچنین، یافته های Ullah و همکاران نشان داد که در تصمیم گیری سازمانی درباره پروژه های بزرگ، اشتباهی ریسک از مجموعه ای از عوامل درون سازمانی، مالی، محیطی و مدیریتی تأثیر می پذیرد و نمی توان آن را مستقل از ظرفیت و شرایط سازمان تحلیل کرد (Ullah et al., 2022). بنابراین، شناسایی بلوغ و ظرفیت سازمانی در الگوی حاضر را می توان تأییدی بر ضرورت زمینه مند بودن سنجش اشتباهی ریسک دانست.

یافته دیگر پژوهش به نقش «رویکردهای مناسب ریسک»، «شیوه های مدیریتی» و «وضعیت ریسک» مربوط بود. میزان ریسک پذیری هیئت مدیره و مدیران، برنامه های توسعه، ساختار تصمیم گیری، استقلال شرکت در تصمیم ها، تعیین اشتباهی ریسک، تعیین ریسک پذیری در شاخص های اصلی، وضعیت ریسک موجود و سطح قابل قبول ریسک، همگی در مدل به عنوان مؤلفه های اساسی شناسایی شدند. این نتیجه نشان می دهد که اشتباهی ریسک در سطح عملیاتی، از رفتار و قضاوت مدیران جدا نیست. تصمیم گیرندگان باید نه تنها سطح مطلوب ریسک را تعیین کنند، بلکه شناخت روشنی از وضعیت فعلی ریسک و فاصله آن با حدود قابل قبول داشته باشند. این تفسیر با یافته های Malik همسو

است که نقش هم‌زمان دانش مالی، تمایل به ریسک و الگوهای رفتاری را در تصمیم‌های ریسک‌پذیر برجسته می‌کند (Malik, 2023). از سوی دیگر، Crivelli و همکاران نشان داده‌اند که تصمیم‌گیری در موقعیت‌های واقعی ریسک تحت تأثیر مجموعه‌ای از فرایندهای شناختی، رفتاری و حتی واکنش‌های فیزیولوژیک قرار دارد (Crivelli et al., 2026). بنابراین، قرار گرفتن مؤلفه‌های مدیریتی و رفتاری در الگوی پژوهش حاضر نشان می‌دهد که سنجش اشتباهی ریسک باید علاوه بر داده‌های مالی، ویژگی‌های تصمیم‌گیری مدیران و سازوکارهای واقعی پذیرش ریسک را نیز در بر گیرد.

یکی دیگر از نتایج مهم، شناسایی «بسط و گسترش ارتباطات» و «بهبود چارچوب اشتباهی ریسک» به‌عنوان مقوله‌های اصلی بود. وجود سامانه اعتبارسنجی داخلی، سامانه مدیریت دارایی و بدهی، ساختار کنترل داخلی، کمیته‌های تصمیم‌گیری، اهداف و استراتژی‌ها، فرهنگ حاکمیت شرکتی، بسترهای اطلاعاتی، برنامه راهبردی و شناخت روش‌های محاسبه ریسک، نشان می‌دهد که سنجش اشتباهی ریسک نیازمند شبکه‌ای منسجم از اطلاعات، ارتباطات و سازوکارهای سازمانی است. اگر واحدهای سازمانی داده‌های ریسک را به‌صورت جزیره‌ای نگهداری کنند یا ارتباط میان واحدهای مالی، عملیاتی، مدیریت ریسک و هیئت‌مدیره ضعیف باشد، امکان شکل‌گیری تصویری جامع از میزان واقعی مواجهه با ریسک کاهش می‌یابد. این نتیجه با یافته‌های Mio و همکاران هم‌راستا است؛ آنان نشان دادند که نحوه ارتباط و افشای اشتباهی ریسک با رفتار ریسک‌پذیری بانک‌ها ارتباط دارد و گزارشگری یکپارچه می‌تواند در انتقال بهتر اطلاعات مرتبط با اشتباهی ریسک نقش داشته باشد (Mio et al., 2022). همچنین، چارچوب اشتباهی ریسک زمانی اثربخش خواهد بود که به‌طور واقعی در ساختار حکمرانی، ارتباطات درون‌سازمانی و تصمیم‌گیری مدیریتی جای گیرد و صرفاً به یک سند رسمی محدود نشود (de Zwart, 2022).

یافته‌های پژوهش همچنین اهمیت «انتظارات نظارتی» و «نظارت و بازخورد استراتژی» را آشکار ساخت. مسئولیت‌پذیری مدیریت ارشد، خودارزیابی ریسک و کنترل، نظارت در چارچوب اشتباهی ریسک، وجود نهادهای نظارتی بیرونی، استفاده از بیانیه‌های کیفی و معیارهای مناسب ریسک و تقویت زیرساخت فناوری اطلاعات، از جمله مؤلفه‌های شناسایی‌شده در این بخش بودند. این نتیجه تأکید می‌کند که اشتباهی ریسک نمی‌تواند به‌صورت ایستا و بدون سازوکار بازخورد مدیریت شود؛ بلکه باید به‌طور مستمر سنجیده، مقایسه و در صورت تغییر شرایط اصلاح شود. یافته‌های Soleimani نیز بر این نکته تأکید دارد که چارچوب بیانیه اشتباهی ریسک در صنعت بانکداری زمانی کارآمد است که مسئولیت‌های مدیریتی، حدود ریسک، فرآیند پایش و ساختارهای نظارتی به‌صورت روشن تعریف شوند (Soleimani, 2018). به همین ترتیب، معرفی بیانیه اشتباهی ریسک برای مؤسسات مالی و اعتباری با تأکید بر ریسک‌های بازار و عملیاتی نشان داده است که شفاف‌سازی حدود پذیرش ریسک می‌تواند به انسجام تصمیم‌گیری و کنترل بهتر مواجهه با ریسک کمک کند (Sadeghi Khansari & Sadeghi Khansari, 2016). بنابراین، یافته‌های پژوهش حاضر با ادبیات داخلی درباره ضرورت نهادمند کردن اشتباهی ریسک در فرآیندهای کنترل و نظارت همخوان است.

از دیگر یافته‌های قابل توجه، شناسایی «ریسک‌های مرتبط در شرکت» و «قوانین و مقررات» به‌عنوان عوامل مستقل و اثرگذار بر اشتباهی ریسک بود. ریسک‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی، تأثیر تحریم‌ها، رکود اقتصادی، وضعیت بازار سرمایه، نرخ سود، نوسانات نرخ ارز، رونق اقتصادی، تولید ناخالص داخلی و تغییر قوانین و مقررات نشان می‌دهند که اشتباهی ریسک شرکت‌ها در خلأ شکل نمی‌گیرد و تحت تأثیر نوسانات محیط کلان قرار دارد. این نتیجه با مطالعه Bekaert و همکاران همسو است که تغییرپذیری زمانی اشتباهی ریسک و نااطمینانی را مورد بررسی قرار داده و نشان داده‌اند که تمایل به پذیرش ریسک در طول زمان و در پاسخ به شرایط اقتصادی دستخوش تغییر می‌شود (Bekaert et al., 2022). همچنین، نتایج Luciano و Rochet درباره شرکت‌های بیمه نشان داد که اشتباهی ریسک در طول زمان نوسان دارد و تغییرات سرمایه می‌تواند بر انتخاب دارایی‌های پریسک اثر بگذارد (Luciano & Rochet, 2022). این یافته‌ها از این دیدگاه حمایت می‌کنند که سنجش اشتباهی ریسک باید یک فرآیند پویا باشد و شاخص‌های آن متناسب با تحولات اقتصادی و محیطی به‌روزرسانی شوند.

نقش شرایط صنعت و ساختار فعالیت نیز در تبیین یافته‌های این پژوهش اهمیت دارد. نتایج نشان دادند عواملی نظیر وضعیت نقدینگی، برنامه‌های توسعه، بازارهای بالقوه، عوامل مؤثر بر سهم بازار، پایداری درآمد و سود و وضعیت منابع مالی در سنجش اشتباهی ریسک اثرگذارند. Khani و Sharifi نیز در بررسی اشتباهی ریسک در صنایع پایین‌دستی نفت و گاز بر اهمیت عوامل متعدد در تعیین میزان اشتباهی ریسک و ضرورت توجه به ظرفیت ریسک، آستانه ریسک و تحمل ریسک تأکید کرده‌اند (Khani & Sharifi, 2024). در حوزه بانکداری نیز Filomeni نشان داد که اشتباهی ریسک می‌تواند با ابزارها و تصمیم‌های مالی خاص صنعت، از جمله اوراق بهادارسازی، ارتباط داشته باشد (Filomeni, 2024).

(2024). همچنین، Bellardini و همکاران با ارائه شاخصی برای اندازه‌گیری اشتباهات ریسک سهامداران کنترل‌کننده بانک‌ها، اهمیت ساختار مالکیت و ویژگی‌های حاکمیتی را در ریسک‌پذیری سازمان برجسته ساخته‌اند (Bellardini et al., 2024). در نتیجه، یافته‌های مطالعه حاضر مبنی بر نقش ساختار، منابع، حاکمیت و شرایط صنعت با شواهد مطالعات پیشین همخوانی دارد.

در این پژوهش، «تداوم فعالیت» نیز یکی از مقوله‌های اصلی الگوی سنجش اشتباهات ریسک شناسایی شد. مفاهیمی مانند بهبود فرآیند مدیریت ریسک، برنامه‌ریزی اشتباهات هر یک از ریسک‌ها، تعیین بازارهای بالقوه، ارتباط میان واحدها، تدوین خط‌مشی‌های جامع و مدیریت یکپارچه ریسک در این مقوله قرار گرفتند. این نتیجه از آن جهت مهم است که نشان می‌دهد اشتباهات ریسک باید با توانایی سازمان در حفظ فعالیت و ثبات بلندمدت مرتبط باشد. ریسک‌پذیری بیش از حد می‌تواند تداوم فعالیت را تهدید کند، در حالی که محافظه‌کاری افراطی نیز می‌تواند فرصت‌های رشد و توسعه را از بین ببرد. نتایج Yari و همکاران نیز بر ارتباط میان اشتباهات ریسک، ریسک تداوم فعالیت، توانایی مدیریت و پاسخ‌گویی تأکید دارد (Yari et al., 2021). بنابراین، یکی از کارکردهای اساسی چارچوب اشتباهات ریسک، برقراری تعادل میان استفاده از فرصت‌های ریسک‌پذیر و حفاظت از ظرفیت ادامه فعالیت سازمان است.

در بخش دیگری از یافته‌ها، «باندگی سازمانی» از طریق پایداری درآمد، پایداری سود، ثبات عملکرد، بهبود رتبه اعتباری، روان‌سازی فعالیت‌ها، افزایش کارایی و افزایش اثربخشی تعریف شد. این نتیجه نشان می‌دهد که اشتباهات ریسک صرفاً یک ابزار محدودکننده یا کنترلی نیست، بلکه در صورت طراحی صحیح می‌تواند در خدمت رشد و توسعه سازمان قرار گیرد. این برداشت با دیدگاه مدیریت ریسک سازمانی همخوانی دارد که در آن مدیریت ریسک نه برای حذف کامل ریسک، بلکه برای انتخاب آگاهانه آن در جهت خلق ارزش و دستیابی به اهداف سازمانی مورد استفاده قرار می‌گیرد (Gharakhani, 2020). از همین منظر، چارچوب اشتباهات ریسک باید به مدیران کمک کند تا میان ریسک و بازده تعادل برقرار کنند و منابع را به فعالیت‌هایی تخصیص دهند که متناسب با ظرفیت و اهداف شرکت هستند.

یافته مربوط به زیرساخت فناوری و داده نیز از اهمیت خاصی برخوردار است. مصاحبه‌ها نشان دادند ضعف یکپارچگی داده‌ها، استفاده از ابزارهای سنتی، نبود داشبوردهای پایش آنی، ضعف مدل‌های پیش‌نگر و نبود حلقه بازخورد از موانع مهم سنجش مؤثر اشتباهات ریسک هستند. این نتیجه با روندهای جدید مدیریت ریسک همخوان است که بر استفاده از فناوری‌های هوشمند و داده‌محور تأکید دارند. Zhang و همکاران نشان داده‌اند که سامانه‌های هوشمند مبتنی بر بلاکچین می‌توانند در پشتیبانی از تصمیم‌گیری مدیریت ریسک زنجیره تأمین مالی، یکپارچگی و شفافیت اطلاعات را افزایش دهند (Zhang et al., 2025). همچنین، Ben-alla و Nmili در مرور نظام‌مند کاربرد هوش مصنوعی در مدیریت ریسک شرکتی نشان داده‌اند که فناوری‌های هوشمند ظرفیت قابل‌توجهی برای شناسایی، تحلیل و پیش‌بینی ریسک دارند، هرچند موفقیت آنها به کیفیت داده و زیرساخت‌های سازمانی وابسته است (Ben-alla & Nmili, 2026). بر این اساس، جایگاه زیرساخت فناوری در الگوی حاضر نه یک مؤلفه جانبی، بلکه بخشی ضروری از سنجش پویا و مستمر اشتباهات ریسک است.

از منظر روش‌شناختی نیز یافته‌های این پژوهش نشان دادند که به دلیل وجود عدم قطعیت، ابهام و تفاوت در قضاوت خبرگان، سنجش اشتباهات ریسک نیازمند رویکردهایی است که بتوانند پیچیدگی و چندمعیاری بودن تصمیم‌گیری را پوشش دهند. Liang و همکاران با استفاده از تصمیم‌گیری سهرافه فازی و رویکرد TODIM نشان داده‌اند که ترجیحات مرتبط با اشتباهات ریسک را می‌توان در محیط‌های دارای تردید و ابهام از طریق مدل‌های چندمعیاره تحلیل کرد (Liang et al., 2020). یافته‌های پژوهش حاضر نیز مؤید آن است که پیش از توسعه مدل‌های کمی، لازم است ابعاد و مفاهیم اصلی اشتباهات ریسک به‌صورت دقیق و زمینه‌محور شناسایی شوند. در این راستا، رویکرد کیفی امکان داد تا علاوه بر مؤلفه‌های مالی و رسمی، عوامل رفتاری، فرهنگی، نظارتی، فناورانه و محیطی نیز در مدل وارد شوند.

در مجموع، هم‌راستایی یافته‌های این مطالعه با مطالعات پیشین نشان می‌دهد که اشتباهات ریسک مفهومی چندسطحی است که در نقطه تلاقی حاکمیت شرکتی، مدیریت ریسک، رفتار مدیریتی، ساختار مالی، شرایط محیطی، مقررات و فناوری قرار دارد. مزیت اصلی الگوی حاصل از پژوهش حاضر آن است که به‌جای تمرکز انحصاری بر یک گروه از شاخص‌ها، مجموعه‌ای از عوامل مرتبط با ظرفیت ریسک، وضعیت موجود و قابل‌قبول ریسک، مدیریت و حاکمیت، ارتباطات، نظارت، تداوم فعالیت و باندگی سازمانی را در یک چارچوب منسجم گرد هم می‌آورد. این برداشت با تأکید ادبیات بر لزوم طراحی چارچوب‌های یکپارچه اشتباهات ریسک سازگار است (de Zwart, 2022; Mio et al., 2022).

همچنین، با توجه به پویایی اشتباهی ریسک در شرایط مختلف اقتصادی و سازمانی (Bekaert et al., 2022; Luciano & Rochet, 2022)، می‌توان استنباط کرد که الگوی سنجش اشتباهی ریسک باید به‌صورت دوره‌ای بازبینی شده و متناسب با تغییرات محیط، راهبرد و ظرفیت سازمان تعدیل شود.

پژوهش حاضر با چند محدودیت همراه بود که باید در تفسیر یافته‌ها مورد توجه قرار گیرد. نخست، ماهیت کیفی پژوهش و اتکای آن به دیدگاه ۱۶ نفر از خبرگان سبب می‌شود که یافته‌ها بیش از آنکه قابلیت تعمیم آماری داشته باشند، دارای تعمیم تحلیلی و مفهومی باشند. دوم، نمونه‌گیری به روش گلوله‌برفی انجام شد و در نتیجه احتمال دارد شبکه ارتباطی مشارکت‌کنندگان بر تنوع دیدگاه‌های گردآوری‌شده اثر گذاشته باشد. سوم، تمرکز پژوهش بر خبرگان دانشگاهی و متخصصان شرکت‌های تولیدی بورسی ممکن است باعث شده باشد برخی ویژگی‌های خاص بانک‌ها، مؤسسات بیمه، شرکت‌های سرمایه‌گذاری یا سایر صنایع به‌طور کامل در الگو منعکس نشود. چهارم، داده‌ها عمدتاً مبتنی بر ادراک و تجربه خبرگان بودند و در این مرحله از داده‌های عینی مالی، شاخص‌های بازار و اطلاعات طولی برای اعتبارسنجی تجربی مقوله‌ها استفاده نشد. همچنین، پویایی شرایط اقتصادی، مقرراتی و فناوری می‌تواند موجب تغییر اهمیت نسبی برخی از مؤلفه‌های شناسایی‌شده در طول زمان شود.

پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آینده، الگوی استخراج‌شده با استفاده از روش‌های کمی و نمونه‌های بزرگ‌تر اعتبارسنجی شود و روابط میان مقوله‌ها و مؤلفه‌های آن از طریق تحلیل عاملی تأییدی، مدل‌سازی معادلات ساختاری یا رویکرد حداقل مربعات جزئی بررسی شود. همچنین، طراحی مقیاس استاندارد برای سنجش هر یک از ۱۳ مقوله و ۸۹ مفهوم می‌تواند امکان مقایسه شرکت‌ها را فراهم سازد. انجام مطالعات تطبیقی میان صنایع مختلف، از جمله بانکداری، بیمه، نفت و گاز، فناوری، تولید و خدمات مالی نیز می‌تواند مشخص کند که وزن و اهمیت مؤلفه‌های اشتباهی ریسک در محیط‌های مختلف تا چه اندازه متفاوت است. پیشنهاد می‌شود نقش متغیرهای تعدیلگر مانند اندازه شرکت، ساختار مالکیت، بلوغ مدیریت ریسک، کیفیت حاکمیت شرکتی و شدت عدم قطعیت محیطی نیز بررسی شود. پژوهش‌های طولی می‌توانند تغییر اشتباهی ریسک را در دوره‌های رونق، رکود، بحران و تغییرات مقرراتی مطالعه کنند. همچنین، توسعه مدل‌های هوشمند مبتنی بر داده‌های واقعی شرکت، یادگیری ماشین و داشبوردهای پیش‌نگر می‌تواند مسیر مناسبی برای تبدیل الگوی مفهومی حاضر به ابزار عملیاتی سنجش و پایش اشتباهی ریسک باشد.

پیشنهاد می‌شود مدیران شرکت‌های بورسی اشتباهی ریسک را به‌عنوان بخشی از فرآیند برنامه‌ریزی راهبردی، بودجه‌ریزی، ارزیابی عملکرد و تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاری در نظر گیرند و از محدود کردن آن به یک سند رسمی یا یک شاخص مالی اجتناب کنند. هیئت‌مدیره و مدیریت ارشد باید ظرفیت ریسک، سطح ریسک موجود و حدود قابل قبول را به‌صورت دوره‌ای تعیین و بازنگری کنند و برای هر یک از ریسک‌های اصلی، شاخص‌های قابل اندازه‌گیری و آستانه‌های هشدار تعریف شود. ایجاد کمیته ریسک مستقل، تقویت نظام کنترل داخلی، افزایش ارتباط میان واحدهای عملیاتی و مدیریت ریسک و تدوین سازوکارهای روشن برای گزارش‌دهی انحراف از حدود ریسک نیز ضروری است. شرکت‌ها همچنین باید زیرساخت فناوری اطلاعات و کیفیت داده‌های ریسک را ارتقا دهند، داشبوردهای پایش آنی ایجاد کنند و از ابزارهای پیش‌نگر برای شناسایی تغییرات پروفایل ریسک بهره گیرند. توسعه فرهنگ ریسک، آموزش مدیران و کارکنان، ایجاد نظام تشویق و ارزیابی متناسب با حدود ریسک و پیوند دادن اشتباهی ریسک با اهداف راهبردی و تداوم فعالیت می‌تواند زمینه استقرار اثربخش‌تر الگوی پیشنهادی و بهبود کیفیت تصمیم‌گیری سازمانی را فراهم سازد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تشکر و قدردانی

از تمامی کسانی که در طی مراحل این پژوهش به ما یاری رساندند تشکر و قدردانی می‌گردد.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

حمایت مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

موازن اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازن و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

References

- Bekaert, G., Engstrom, E. C., & Xu, N. R. (2022). The Time Variation in Risk Appetite and Uncertainty. *Management Science*, 68(6), 3975-4004. <https://doi.org/10.1287/mnsc.2021.4068>
- Bellardini, L., Murro, P., & Previtali, D. (2024). Measuring the risk appetite of bank-controlling shareholders: The Risk-Weighted Ownership index. *Global Finance Journal*, 60, 100935. <https://doi.org/10.1016/j.gfj.2024.100935>
- Ben-alla, I., & Nmili, M. (2026). Artificial Intelligence and Corporate Tax Risk Management: A Systematic Literature Review. *International Journal of Research in Economics and Finance*, 3(1), 75-96. <https://doi.org/10.71420/ijref.v3i1.246>
- Crivelli, D., Allegretta, R. A., & Balconi, M. (2026). Physiology of Risk-Taking and Risk Management in Realistic Decision-Making Scenarios. *Psychological Reports*, 129(2), 1545-1563. <https://doi.org/10.1177/00332941241258919>
- de Zwart, F. (2022). FSB Effective Risk Appetite Framework. In (pp. 1095-1103). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-16-1710-2_41
- Filomeni, S. (2024). Securitization and risk appetite: Empirical evidence from US banks. *Review of Quantitative Finance and Accounting*, 63, 433-468. <https://doi.org/10.1007/s11156-024-01261-9>
- Gharakhani, M. (2020). Examining the Role of Risk Appetite in Implementing Enterprise Risk Management. Tehran.
- Khani, S., & Sharifi, T. (2024). Examining Risk Appetite in Downstream Oil and Gas Industries.
- Liang, D., Wang, M., Xu, Z., & Liu, D. (2020). Risk Appetite Dual Hesitant Fuzzy Three-Way Decisions with TODIM. *Information Sciences*, 507, 585-605. <https://doi.org/10.1016/j.ins.2018.12.017>
- Luciano, E., & Rochet, J. C. (2022). The Fluctuations of Insurers' Risk Appetite. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 144(104543). <https://doi.org/10.1016/j.jedc.2022.104543>
- Malik, M. U. (2023). Investigating Risky Investment Decisions: The Co-Existence of Financial Know, Risk Appetite, and Planned Behaviour. *Jour. Pol. Soc.*, 1(4), 285-294. <https://doi.org/10.63067/kr0ysx96>
- Mio, C., Agostini, M., & Panfilio, S. (2022). Bank Risk Appetite Communication and Risk Taking: The Key Role of Integrated Reports. *Risk Analysis*, 42(3), 634-652. <https://doi.org/10.1111/risa.13776>
- Sadeghi Khansari, M., & Sadeghi Khansari, A. (2016). Introducing a Risk Appetite Statement for Financial and Credit Institutions with Emphasis on Market and Operational Risks. Bandar Gaz.
- Soleimani, Z. (2018). *A Comparative Study of the Risk Appetite Statement Framework in the Banking Industry and Iranian Banks* Faculty of Management and Finance, Khatam University].
- Ullah, S., Mufti, N. A., Qaiser Saleem, M., Hussain, A., Lodhi, R. N., & Asad, R. (2022). Identification of Factors Affecting Risk Appetite of Organizations in Selection of Mega Construction Projects. *Buildings*, 12(1), 2. <https://doi.org/10.3390/buildings12010002>
- Yari, F., Mehrazin, A., Yarifard, R., & Masihabadi, A. (2021). Risk Appetite, Going-Concern Risk, Management Ability, and Accountability. *Accounting and Social Interests*, 11(2), 1-20.
- Zhang, X., Zhang, Y., Liu, X., & Wang, R. (2025). Blockchain-Based Intelligent Risk Management Decision Support System for Supply Chain Financing. *International Journal of Intelligent Information Technologies (IJIT)*, 21(1), 1-24. <https://doi.org/10.4018/IJIT.369153>